

**1979 ÇOCUK YILINDA
ÖZEL EĞİTİMDE EĞİTİLEBİLİR GERİ ZEKALİ ÇOCUKLARIN
TEŞHİS SORUNLARI**

YAZAN :
Doç. Dr. Doğan ÇAĞLAR

Sunu :

Özel eğitimde teşhis eğitimin ilk adımı ve temel dayanaklarından en önemlisidir. Özellikle insana özgü olduğu ileri sürülen ve genellikle kabul edilen ve zekâ olarak adlandırılan beyin gücü çok kompleks bir yetenektir. Bu gücün ölçülmesi yapılan ölçümlerin en karmaşığdır. Çok yönlü inceleme, çeşitli teknik, ölçek ve yöntemlerin kullanılmasını gerektirir. Bu konu batı ülkelerinde 1900 yılındanberi ciddi bir eğitim sorunu olarak ele alınmıştır. Çeşitli zekâ kuramları ortaya atılmış ve bu kuramlara göre zekâyı ölçmek için çeşitli testler, teknikler, ölçekler, araçlar ve yöntemler geliştirilmiştir. Genel zekâ düzeylerine göre bireysel ayrılıkları ve genel zekâyı oluşturan yetenek düzeylerini saptamak için çok yönlü çalışmalar başlatılmış ve günümüzde artan bir şekilde devam ettirilmektedir. Batı ülkelerinde konuya ilişkin teşhis araçları geliştirme çalışmalarında oldukça geçerli ve güvenilir testler, teknikler, ölçekler, araçlar ve yöntemler geliştirildiği söylenebilir.

Özellikle geri zekâlî çocukların ilk seçim ve teşhisleri özel eğitim alanında önemli bir eğitim sorunu ve hatta toplumsal bir sorun olmuştur. Çünkü yeterli olmayan ölçekler, araçlar ve tekniklerle kısa sürede yapılan yüzeysel incelemeler sonunda geri zekâlî olarak nitelenen ve özel sınıflara yerleştiren çocukların çoğunun geri zekâlî olmadığı öğrenime devamları sırasında gösterdikleri akademik başarıları ile kanıtlanmıştır. İlk seçim ve teşhiste yapılan yanlışlar sonradan düzeltilmesi mümkün olmayan bir seri yasal, sosyal, psikolojik, duygusal ve eğitsel sorunlar çıkarmaktadır. Bu yalnız geri zekâlî olarak nitelenen çocuklarda değil aynı zamanda onların ailelerinde de ümit kırıcı ve yıkıcı etkiler ve durumlar yaratmaktadır.

Bu araştırma, Türkiye de 26 yıl önce yani 1953 yılında başlatılan eğitilebilir geri zekâlı çocukların ilk seçim ve teşhislerine ilişkin yapılan çalışmaların nicelik ve nitelik durumunu ve bunun batı ülkelerinde yapılanlara göre yerini saptamayı amaçlamaktadır. İkinci yönü ile geri zekâlı çocukların ilk seçim ve teşhislerinde yapılacak işlemler ile bu çalışmaları yürütecek profesyonel kimseleri ve onların mesleki formasyonlarının belirlenmesine hizmet edecektir.

Kısaca geri zekâlı çocukların teşhisi, ne zaman, nasıl, hangi araç, ölçek, teknik ve yöntemlerle, kim tarafından ne kadar zamanda yapılması gerektiğini açıklığa kavuşturacak betimsel bir araştırmadır denebilir.

I — Araştırma Konusunun Seçilmesi

Araştırma konusunun özel eğitim alanında önemli bir konu olmasına önem verilmiştir. 1967 yılındanberi çeşitli toplantılarda ana balar, özel sınıf öğretmenleri, okul müdürleri, ilköğretim müfettişleri, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM'lerinde) görevli uzmanlar ve yöneticiler ile yapılan mesleki çalışmalarda onlar tarafından incelenmesi-araştırılması önemli bir sorun olarak belirlenen geri zekâlı çocukların ilk seçim ve teşhisi araştırma konusu olarak alınmıştır.

Araştırmaya karar vermeden önce ülkemizde ve dış ülkelerde bu konuda yapılan çalışmalarla ilgili olan yazılı kaynaklar toplanmıştır. Bu ön bilgiler araştırma konusunun olgunlaşmasına hizmet etmiştir. Araştırma yapılırken yeterli bilgi toplanacağı kanısına varılınca ilgililerde de önemli bir sorun olan bu konu seçilmiştir. Bu araştırmanın yapılmasına ilk olarak Şubat-1975 te karar verilmiştir. Yalnız bu konunun gerçekten araştırmaya değer bir konu olup olmadığını saptamak amacı ile Ankara Merkezinde bu konuda rahatça işbirliği yapılabilecek özel sınıf öğretmenlerinin çalıştığı 10 özel sınıfın öğrencileri üzerinde bir ön araştırma yapılmıştır. Bu ön araştırmada eğitilebilir geri zekâlı olarak nitelenip özel sınıflara ayrılan çocuklardan % 54'ünün geri zekâlı olmadığı görülmüştür. Bunun üzerine konunun ülke çapında yaygın olarak araştırılmasının alan için yararlı olacağı kanısına varılmıştır.

1975-1976 öğretim yılı başında araştırmada bilgi toplamak için kullanılacak Kurum Bilgi Formu, Anket ve Görüşme Formlarının hazırlanmasına başlanmış ve 6 ay içinde geliştirilmiştir.

Araştırma için alandan verilerin toplanmasına 1976 yılı Mart ayında başlanmıştır. Alandan veri toplama çalışmaları kısa aralıklar-

la 13 ay sürmüştür. Yazılı kaynaklardan bilgi toplama işi yazılı kaynaklar sağlandıkça 1975 Şubat ayı ile 1978 Haziran ayına kadar sürdürülmüştür.

II — Yöntem

A. Evren ve Örneklem

Araştırmada Türkiye'de yapılan geri zekâlı çocukların ilk seçim ve teşhis çalışmalarını saptamak için evrenden üç boyut alınmıştır. Bunlar kısaca :

1. Kurum boyutu : Özel sınıfları bulunan Adana, Ankara, Bursa, Eskişehir, İstanbul, (Sultan Ahmet Kadıköy), İzmir, Kayseri, Konya, Manisa, Samsun, Zonguldak illerindeki RAM'leri ile özel sınıfların tümü oluşmuştur. (Denizli, Erzurum, Kütahya, Ordu ve Sivas illerindeki RAM. araştırmaya dahil edilmemiştir.)

2. Eğitilebilir geri zekâlı çocuklar Boyutu : 1970-1975 öğretim yılları arasında geri zekâlılığından şüphe edilerek RAM'lerine incelenmek üzere yollanan 27.512 çocuktan oluşmuştur.

3. Kaynak Kişiler Boyutu : Kaynak kişiler boyutu beş ayrı gruptan oluşmuştur. Bunlar :

a) Türkiye'de RAM'lerinde eğitilebilir geri zekâlı çocukların ilk seçim ve teşhislerinde uygulanan işlemleri çalışmaları yapanlar en az 5 yıl bu kurumlarda çalışan 12 yönetici, 105 uzman yardımcısı ve Rehber öğretmen,

b) 5 yıl ve daha fazla özel sınıf öğretmenliği yapmış olan 250 öğretmen,

c) Okullarında özel sınıf bulunan ve özel eğitim kursu görmüş 64 ilkokul müdürü,

d) Özel sınıfları denetleyen ve özel eğitim kursu görmüş 30 ilk-öğretim müfettişi ve

e) Kaynak kişiler boyutuna araştırma sırasında Finlandiya'da Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen «Geri Zekâlı çocukların ve Gençlerin Sosyal Bütünleşmesi» konulu seminere katılma olanağı doğmuştu. Bu fırsattan yararlanarak o seminere katılan ve 17 Avrupa Ülkesinden gelen geri zekâlı Çocuklara ilişkin çeşitli görevleri yapan 35 alan uzmanından oluşan bir grup daha eklenmiştir. Bu toplantıya katılmam ve bu fırsatı araştırmam için değerlendirmem hem yeni ve

güvenilir yazılı kaynak sağlamak hemde Avrupa'da bu konuda yapılan çalışmalar hakkında birinci elden güvenilir bilgi toplamama hizmet etmiştir.

B. Araştırma Verilerinin Toplanması :

Araştırma verilerinin toplanmasında yararlanılan yazılı kaynaklar şunlardır.

1. Türkiye'de eğitilebilir geri zekâlı çocukların ilk seçim ve teşhisleri için 1952-1976 yılları arasında yazılmış, bulunabilen makaleler, raporlar, kitaplar, inceleme ve komisyon raporları, yasalar, yönetmelikler vb. diğer yazılı belgeler.

2. 1970 yılından itibaren RAM ve okullarda bu hususta yapılmış yazışmalar, listeler, tutulan kayıtlar ve uygulama sonuçları.

3. ABD'den ve Avrupa'dan geri zekâlı çocukların ilk seçim ve teşhislerine ilişkin sağlanabilen yazılı kaynaklar ABD Özel Eğitim Konseyinin (CEC'nin) yayınladığı Kitap-Bülten, Yazı, Komisyon çalışmaları inceleme ve araştırma raporları.

4. ABD'den 3 enstitüden ve Finlandiya'dan 1 enstitüden sağlanan geri zekâlı çocuklar için tutulan toplu kayıt dosyaları.

5. Geri zekâlı çocukların eğitim ve öğretimi ile ilk seçim ve teşhisleri için geliştirilmiş ölçeklere ilişkin kitaplar ve bültenler.

C. Verilerin Toplanmasında Kullanılan Araçlar.

Verilerin toplanmasında kullanılmak üzere yazılı kaynaklara ek olarak 2 tür araç geliştirilmiştir.

1. Kurum boyutundan bilgi toplamak üzere üç bölümden oluşan bir kurum bilgi formu geliştirilmiştir.

2. Kaynak kişiler boyutundan bilgi toplamak için A - B - C olmak üzere üç tür anket ve görüşme formu geliştirilmiştir. Bu anket ve görüşme formlarından

A Formu, Özel sınıf öğretmenlerinden,

B Formu, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde eğitilebilir geri zekâlı çocukların ilk seçim ve teşhislerinde görev alan yönetici, uzman, uzman yardımcısı ve rehber öğretmenler ile ilköğretim müdürleri ve ilköğretim müfettişlerinden,

C Formu, Avrupa ülkelerinden toplantıya katılan alan uzmanlarından, anket ve görüşme aracılığı ile bilgi toplamak üzere geliştirilmiştir.

D. Verilerin Toplanması :

Verilerin toplanmasındaki tüm çalışmalar araştırmacı tarafından veri kaynaklarına gidilerek toplanmıştır.

1. Yazılı kaynaklar ilgili kurumlar, kişiler ve makamlar ile yazılı ve yüzyüze ilişki kurularak sağlanmış ve incelenmiştir. Bu arada özellikle belirtmemiz gereken önemli bir husus varki o da MEB'liğinin ilgili dairelerinin arşivlerinden yazılı kaynak bulmak imkansızlığıdır.

2. Kurum Bilgi Form'una ilişkin bilgilerin toplanmasında araştırmacı ilgilileri daha önceden haberdar ederek belirlenen günlerde kurumlara bizzat giderek bilgi toplamıştır. Yalnız kurumda bilgi toplarken sürekli olarak ilgili bir uzman ile işbirliği yapılmıştır. Bilgi formu iki nüsha doldurularak imza edilip biris kurumda bırakılmıştır. Kayıtlar muntazam olmadığı için bilgiler çoğu zaman 1970 - 1976 tarihleri arasında uygulanan grup zeka testleri arşivden çıkarılarak saptanabilmıştır. Bu suretle RAM'leri de 1970 - 1976 yıllarında bu konuda yaptığı çalışmaların nicelik ve niteliği hakkında bilgi toplamak olanağı bulmuştur.

Kurum bilgi formuna yazılan bilgilerde yeni bulunan bir belge ile eklenmesi gereken bir husus olursa bildirmeleri de istenmiştir. Bu konuda yalnız bir RAM'den ek bilgi yollanmıştır.

Kurum Bilgi Formundaki kişisel görüşler Rehberlik ve Araştırma Merkezi yöneticisi ile görüşülerek alınmıştır. Kurum Bilgi Formu ile veriler toplandıktan sonra araştırmacının teklifi üzerine M.E.B. 16 RAM müdürü ve birer uzmanını Ankara'da bir hafta süreli bir toplantıya çağırmıştır. Bu toplantıda toplanılan bilgilerin özeti yazılı olarak ilgililerin incelemesine sunulmuş ve durum tartışılmıştır.

A-B-C- anket ve görüşme formları ile bilgi toplamada aşağıdaki şekilde çalışma yapılmıştır.

A. Anket ve görüşme formu ile özel sınıf öğretmenlerinden 190'ına anket, 60'ı ile de görüşme yolu ile bilgi toplanmıştır. Bu öğretmenler daha önceden belirlenen gün ve saatlerde RAM'lerinde toplanarak araştırmacı tarafından anket uygulanmış ve görüşme yapılmıştır. Yapılan toplantılarda araştırmada toplanması amaçlanan bilgilerin güvenilirliğini destekleyecek şekilde tartışmalar da yer almıştır.

B. Anket ve görüşme formu ile RAM'lerinde görevli 12 müdür 105 uzman, uzman yardımcısı, 30 ilköğretim müfettişi ve 64 ilkokul müdüründen bilgi toplanmıştır. RAM müdürleri, ilkokul müdürleri ve ilköğretim müfettişlerinin tümü ve uzmanlardan bir kısmı ile görüşülerek, diğerleri ile anket yoluyla bilgi toplanmıştır.

C. Anket ve görüşme formu ile 17 Avrupa ülkesinden "Geri Zekalı Çocuklar ve Gençlerin Sosyal Bütünleşmesi" seminerine katılan alan uzmanlarından bilgi toplanmıştır. Bu uzmanların görüşleri 23 üne anket verilmek, 12 si ile görüşme yapılmak suretile toplanmıştır. Anketler Fransızca, İngilizce, Almanca olarak verilmiş ancak görüşme ortak dil olarak seçilen İngilizce ile yapılmıştır. Görüşmeler araştırma yapılacak öneriler için yararlı bilgilerin toplanmasına hizmet etmiştir. Görüşmeler de verilen bilgilerin saptanmasına özel bir özen gösterilmiştir.

E. Verilerin Analizi

Toplanan verilerin analizinde aşağıdaki hususlara uyulmuştur.

1. Kurum Bilgi Formu ile toplanan bilgilerin, sayıları ve yaklaşık yüzdeleri alınarak verilmiştir.

2. A, B, C Anket ve Görüşme Formları ile toplanan yazılı ve sözlü görüşler deneklerin görevlerine göre birleştirilmiştir. Ancak RAM' müdürleri, uzman ve uzman yardımcıları ile rehber öğretmenlere aynı B formu uygulandığından bunların cevapları birleştirilerek uzman ve uzman yardımcısı arasında gösterilmiştir.

3. Anket ve görüşme formlarında yer alan her sorunun cevabı için bir tablo yapılmamıştır. Ancak araştırmanın amaçları ile çok yakın ilgili olan soruların her biri için bir tablo yapılmıştır.

4. Her soruda bütün deneklerin görüşleri alınmadığı için her tabloda bütün denekler yer verilmemiştir. Onun için tabloların hepsinde aynı denekler yer almamıştır.

5. Bilgiler tabloda gösterilirken sayılar ve yaklaşık yüzdeleri alınmıştır. Deneklerin bu konudaki eğitim şekli, düzeyi ve mesleki tecrübeleri ile gördükleri hizmetler çok farklı olduğundan cevaplar arasındaki farklılık test edilmemiştir.

6. Tablodaki yüzdelerin hesaplanmasında Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Test ve Araştırma Bürosunun (M.E.B. TTDTAB) 1960 yılında yayınladığı yüzdeye çevirme tablosundan yararlanılmıştır.

Bulgular :

Araştırma sırasında toplanan verilere göre Batı da, Avrupa ve ABD'inde geri zekalı çocukların ilk seçim ve teşhisleri ufak tefek farklılıklar göstermekle beraber genellikle aşağıdaki aşamaları izlemektedir.

1. Geri zekalığından şüphelenilen çocukların ilk aday seçimi okul çağından önce tıp doktorları veya hemşireleri, okul çağında ise öğretmenler tarafından yapılmakta ve ilk eleme yapılanlar çocuk inceleme merkezlerine yollanmaktadır.

2. Okula devam eden ve geriliğinden şüphe edilen çocuklar bazı ülkelerde sistemli olarak gözlenmekte ve grup zeka testleri uygulanarak durumu saptanmaktadır. Bunun sonuçlarına göre geriliğinden şüphe edilen çocuklar ülkenin sahip olduğu olanaklara göre varsa bu iş için yetiştirilmiş uzman personel ve özel araçlarla donatılmış "Çocuk-İnceleme Merkezinde" yahut çeşitli kurumlarda bireysel incelemeye yollanmaktadır. Geriliğinden şüphe edilen çocukların bireysel incelemeleri genellikle;

- a — Tıbbi incelemeler,
- b — Psikolojik inceleme,
- c — Psiko-devimsel inceleme,
- d — Sosyal ve duygusal inceleme,
- e — Eğitsel inceleme,
- f — Çevresel inceleme ve değerlendirme ve
- g — Derinliğine bir vaka incelenmesini kapsamaktadır.

3. Bireysel incelemeler ülkelere göre değişik zamanlarda tekrar edilmekte ve ilk incelemelerde alınan sonuçlar ile kıyaslanmaktadır. Bu izleme çalışmalarında önceki incelemelerin doğruluğu veya yanlışlığı saptanmaktadır.

4. İncelemelerde kullanılan araçların genellikle;

- a — Kültürel serbestliği olan araçlardan,
- b — Ulusal veya bölgesel normları olan, ölçeklerden,
- c — Uluslararası üne kavuşmuş çeşitli grup zekâ testi ile bireysel zekâ ölçeklerinden ve,
- d — Çeşitli el becerisi ve iş ölçeklerinden oluştuğu görülmektedir.

5. Geri zekalı çocukların ilk seçim ve teşhis işlemlerini üstlenen kimselerin kendi bilim dallarında uzman ve geri zekalılık konusunda yeterli bilgi sahibi oldukları görülmektedir. İlk seçim ve teşhis işinin uzmanlardan oluşan bir takım işi olarak kabul edildiği ve uygulamaya konduğu anlaşılmaktadır. İspanya'da kırsal bölgelerde yaşayan çocuklar için gezici uzman bir ekip çalışması yapılmaktadır.

Türkiye'de geri zekalı çocukların ilk seçim ve teşhisine ilişkin bulgulara gelince :

1. 1952 - 1953 öğretim yılında başlatılan bu çalışmaların ilk aşamasında;

a — Geri zekalı çocukların ilk seçim teşhislerinin nasıl yapılacağına açık olarak raporlarla yetkili makamlara bildirildiği,

b — İlk uygulamaların o zamanki ülke şartlarına göre oldukça yeterli bir şekilde başlatıldığı,

c — Bu konuda yapılacak çalışmaları üstlenecek uzman personel yetiştirilmeye başlandığı,

d — Bu çocukların ilk seçim ve teşhislerinde kullanılacak grup zekâ testleri ve BZÖ'leri ile diğer bazı ölçme araçlarının adapte edildiği, mahalli normlarının alınmaya başlandığı ve yeniden hazırlandığı fakat kısa zamanda bunların ilk ürünleri alındıktan sonra terk edildiği görülmektedir.

2. Araştırmanın kapsamına alınan 1970 - 1976 yıllarında özel sınıflara ayrılan eğitilebilir geri zekalı çocukların ilk seçim ve teşhisinde 1952 - 1953 yıllarında başlatılan çalışmalardan çok farklı işlemler uygulandığı görülmüştür. Şöyleki :

a — 1970 - 1976 yılları arasında 27.512 çocuk geri zekalılığından şüphe edilerek RAM'lerine yollanmıştır. Bunlardan 13.321 çocuk geri zekalı olarak nitelenip özel sınıflara yerleştirilmiştir. Özel sınıflara yerleştirilen 13.321 çocuk geri zekalı olarak nitelenirken bunların % 68.08'i sadece bir tür "grup zeka testi", % 17.33 iki tür grup zeka testi sonuçlarının dayanak alındığı görülmektedir. Bu tüm grubun % 85.41 ini oluşturmaktadır.

Bu ilk seçim aracının ilk ve son karar aracı olarak kullanıldığını göstermektedir.

2. Bireysel incelemelere gelince;

a. 13.321 öğrenciden ancak % 4,5'i genel bir tür tıbbi incelemeye,

b. % 4,6 sı 1 tür, bireysel zekâ ölçeği,

- c. % 6,6 sı 3 tür bireysel zekâ ölçeği,
- d. % 3,1 ine 3 ten fazla bireysel zekâ ölçeği uygulanmıştır.
- e. Hiçbir çocuğa (SOÖ) uygulanmamıştır.
- f. % 1,2 sine Psiko Devimsel Yetenek Ölçeği (PDYÖ) uygulanarak özel sınıflara alınmıştır.

3. 798 çocuk hakkında vaka incelemesi yapılmıştır.

4. Özel sınıfa alındıktan sonra 13.321 çocuktan 508'i yani % 4'ü yeniden incelenmeye alınarak bunların % 52'si normal sınıflara nakledilmiştir.

5. Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde 45 tür test ve ölçek olduğu, bunların sadece 11 inin kullanıldığı görülmüştür. Ençok uygulanan Grup Zekâ Testlerinin (GZT leri) standartları bozulmuş şekilde kullanılmaktadır.

6. Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine atanacak uzman personelin nitelikleri yönetmeliklerdeki açık hükümlerle belirtildiği halde buraya, yönetmelikte belirlenen bu nitelikleri taşıyan personel atanması yapılmamış ve rastgele politik bazı atamalar yapılarak Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin yığınak yapıldığı görülmüştür.

Yorumlar :

Geri zekâlı çocukların ilk seçim ve teşhislerinin Türkiye'de bu düzeyde kalmasının ve hatta başladığı zaman yapılanlardan çok geride bulunmasının birçok nedenleri vardır. Bu nedenleri kısaca aşağıdaki hususlarda açıklamak mümkündür.

Bugüne kadar Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünde tüm eğitim birimlerinde olduğu gibi Özel Eğitim işlerinin yönlendirilmesi için yeterli bir ünite kurulmamıştır. Fakat daha başlangıçta bu işlerin yönlendirilmesi için,

1. 1952 yılında Gazi Eğitim Enstitüsünde açılan Özel Eğitim Şubesinde görevli öğretim üyeleri ve uzmanlar bu konudaki çalışmalara yön veriyorlardı. Bakanlık bu uzmanlardan yararlanıyordu. Ancak 1955 yılında özel eğitim şubesinin kapatılması bu yardımı kesmiştir.

2. Özel Eğitim Şubesinin yönlendirme görevini o zaman özel eğitim şubesinin bir uzantısı olarak kurulan ve sonra da Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesine bağlı olarak geliştirilen ve çalışan

Test ve Araştırma Bürosu üstlenmiştir. Test ve Araştırma Bürosu Özel Eğitim Alanı ve özellikle Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin gerek-sinmesi olan çeşitli grup zekâ testleri, bireysel zekâ ölçekleri, kişilik testleri ve envanterleri hazırlama ve geliştirme, bu alanın ihtiyacı olan personeli hizmet içi eğitim kursları aracılığı ile yetiştirme gibi çok önemli hizmetler yapmıştır. Bu süre içinde özel eğitim alanı için bazı yönetmelikler, raporlar hazırlanmış, çeşitli araç geliştirme çalışmaları başlatmıştır. Ancak bu büronun ülke çapında öğrenci seçimi görevini üstlenmesi bu alan için başlatılan kıymetli çalışmaların yarıda kal-masına neden olmuştur.

3. Bu sırada Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütünde bu işleri istenilen şekilde ve düzeyde yönlendirecek sağlam ve yeterli bir özel eğiitm yönetim ünitesinin olmayışı işlerin durmasına neden olmuş-tur.

4. 1962 - 1968 yıllarında çıkarılan Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliğinde Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütünde kurulması öngörülen Özel Eğitim Danışma Kurulu (ÖEDK) kurulduğu halde kı-sa bir süre sonra çalışmaz duruma getirilmiştir. Bu yüzden Özel Eği-tim alanındaki çalışmalara yön verme olanağı ortadan kalkmıştır.

5. Milli Eğitim Bakanlığı yurtiçinde Gazi Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Şubesinden 60, yurt dışında 36 uzman personel yetiştirdiği hal-de bunları özel eğitim alanındaki çalışmalara yön verecek görevlere atamamış ve alanda tutacak yeterli istihdam tedbirleri almadığı için yetişmiş uzman personelin alan dışına çıkışını hızlandırmıştır.

6. 1962 yılından itibaren Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde görev alan uzman personele oldukça yeterli düzeyde ek görev verilme-si mevzuata bağlanmıştır. Bu, alana oldukça nitelikli personel girişine hizmet etmiştir, alandaki görevleri cazip kılmıştır. Ancak Personel Ka-nunu çıkar çıkmaz bu ek görevler kesilmiş ve onun yerini tutacak bir yan ödeme verilmesi sağlanmadığından bu konuda uzun süreli ve ye-terli hizmet içi eğitimi aracılığı ile yetiştirilmiş tecrübeli uzman perso-nelin ayrılmasına sebep olmuştur.

7. Bu çıkışların yerine, Milli Eğitim Bakanlığı, Rehberlik ve Araş-tırma Merkezlerinin yönetmeliğinde belirtilen niteliklere sahip perso-nel atayacağı yerine çeşitli nedenlerle ilköğretim müfettişliğinden, öğ-retmen okulu meslek dersleri öğretmenliğinden ve eğitim enstitüle-rinden aldığı öğretmenlerin çoğunu isteklerine ve yetişmelerine bak-maksızın RAM'lerine atamış ve uzman personel gücünü zayıflatmış-tır. Hatta bu tür atamalarla gelen yeni personel görevlerine karşı da

olumsuz bir tavır aldıklarından, bu kurumlara seçilerek, istekleri ile atanıp oldukça yeterli düzeyde hizmet edenleri de olumsuz şekilde etkilemiş ve yapılan çalışmaların üstünkörü olmasına neden olmuştur.

8. Bunun yanında Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde çalışanların hizmet içinde yetiştirilmeleri için özellikle son dört yılda hiç bir önlem alınmamıştır. Yeni gelenlerin kısa sürede olsa bir kursa katılarak hizmete yatkınlıklarını sağlayacak bir çalışma görülmemiştir. Buda yeni atananların haklı olarak ne yapacaklarını bilmedikleri ve öğretilmediği için boş kalmalarına neden olmuştur.

9. Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde geri zekâlı çocukların ilk seçim ve teşhisine ilişkin yapılan çalışmalar bu konuda yeterli bilgi ve beceriye sahip denetçiler tarafından denetlenmemiştir. Bunun için herkes yaptığı işin doğruluğuna inanma eğilimi göstermiştir. Hatta bu konuda yapılan çalışmaların takdirname ile ödüllendirildiği de görülmüştür. Yeterli denetimin olmayışı işin gerilemesinde önemli rol oynamıştır denebilir.

10. Bu işlemler için kullanılacak özel araçlar ve gereçler sağlanarak bunların nasıl kullanılacağını bilenler tarafından uygulamalara açıklanmamıştır. Bu da herkesin yaptığını kendi kendine bulduğu yöntemlerle uygulamasına sebep olmuştur.

11. Özel sınıflara ayrılan eğitilebilir geri zekâlı çocukların % 95'e yakın çoğunluğu fakir ve çok fakir ailelerin çocuklarıdır. Bunların eğitim düzeyleride oldukça alt düzeydedir. Bazılarının hiç okul eğitimi almadığı görülmektedir. Batı ülkelerinde olduğu gibi bu çocukların aileleri çocuklarının özel sınıflara alınmadan önce nasıl bir incelemeden geçirileceği hakkında bilgi sahibi değildir. Kendi aralarında etkili bir örgütlenme yapmaktan yoksundurlar. Bundan dolayı Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde yapılan incelemeler ailelerce de olduğu gibi yeterli kabul edilmekte ve daha kapsamlı ve çok yönlü incelemeler yapılması istenilmemektedir.

12. Rehberlik ve Araştırma Merkezlerindeki uzmanların özellikle ailenin yaşamına ilişkin incelemeleri yapması için onların ayağına giderek yapması gereken çalışmaları yapacak maddi olanaklar sağlanmamaktadır. Bunun için derinliğine ve çok yönlü vaka incelemeleri yapılmamaktadır.

13. İlkokul müdürleri bu konuda yeterli bilgi, beceri ve yetkiye sahip olmadıkları için yapılan bu çalışmaları yeterli görmekte ve daha kapsamlı ve yeterli çalışmalar, incelemeler için etkin bir girişimde bulunmamaktadırlar.

14. Bu konuda yapılan ilk çalışmalar muhafaza edilerek çalışanların yararına sunulmamakta ve gelişim sağlayacak bir bilgi değişimi sağlanamamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER :

Türkiye'de eğitilebilir geri zekalı çocukların ilk seçim ve teşhisleri için yapılan işlemlerin kullanılan ölçeklerin, bu işleri üstlenen uzman personelin durumlarının batıdaki uygulamalar ve olması gereken kriterlerle kıyaslandığında yetersiz olduğu görülmektedir. Bu işlemler için gerekli uzman, araç gereç sağlama ve geliştirme, personel yetiştirme konusunda sistemli ve yeterli çalışmalar da görülmemektedir.

Öneriler :

1. Eğitilebilir geri zekalı çocukların ilk seçimlerini yapan ilkokulda görevli sınıf öğretmenleri, ilkokul müdürleri ve ilköğretim müfettişlerinin bu konuda yeterli bilgi sahibi edilmesi ve elemanın nasıl, nelerle yapılacağı öğretildikten sonra ilk eleme yapılmalıdır.

2. Öğretmen kanatlarına göre geri zekalılığından şüphelenilenlere ulusal ve bölgesel koşullara göre hazırlanmış ve geliştirilmiş grup zeka testleri uygulanmalı ve alt % 10 gruba girenler saptanmalıdır.

3. Hem öğretmen kanaatları hemde grup zeka test sonuçlarına göre geri zekalılığında şüphelenilenler çok yönlü derinliğine bireysel incelemelere tabi olmalıdır. Bu bireysel incelemeler kısaca şunlar olmalıdır.

- a. Çeşitli tıbbi incelemeler,
- b. Farklı yetenekleri ölçen Bireysel Zekâ Ölçekleri (BZÖ) leri ile psikolojik inceleme,
- c. Sosyal olgunluk ölçekleri ile sosyal inceleme,
- d. Psiko-devimsel yetenek ölçekleri ile psiko devimsel inceleme,
- e. Çeşitli başarı testleri ile eğitsel inceleme,

Bütün bu inceleme sonuçlarına göre zeka bölümleri 75 in altına düşenler için, özellikle,

- f. Beden, zihin, sosyal, duygusal, cinsel, eğitsel, gelişimi ile aile ve ekonomik durumunu ve gelişim geçmişini içeren bir vaka incelemesi yapılmalıdır.

Bütün bu incelemelerden sonra geri zekalı durumunda bulunan çocuklar ailesinin de rızası alınarak özel sınıflara yerleştirilmelidir.

Bu yerleştirme geçici olmalı ve değişikliklere her zaman açık tutulmalıdır.

4. Özel sınıflara geçici olarak yerleştirilen çocuklar her ders yılının başında ve sonunda olmak üzere 2 ve 3. maddede yazılı grup ve bireysel incelemelere tabi tutularak ilk eçim ve teşhisin doğru olup olmadığı kontrol edilmelidir. İzleme çalışmaları sırasında durumu değişik görülenler normal sınıflara nakledilmelidir. İzleme çalışmaları sürekli olarak yapılmalı bu çalışmalar sonunda aynı durumda olanlar geri zekalı olarak nitelenmeli ve teşhise göre en uygun eğitim programına tabi tutulmalıdır.

5. Eğitilebilir geri zekalı çocukların ilk seçim ve teşhislerini yapacak personelin Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim ve Psikoloji bölümleri ile diğer üniversitelerin psikoloji bölümleri Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, (KTYÖO) ve üniversitelerin Çocuk Gelişim Bölümleri ve Sosyal Hizmetler Akademisi (SHA) mezunlarından bu konuda çalışmaya istekli olanlar arasından seçilmelidir. Ancak seçilen bu personel geri zekâlılar konusunda yeterli bilgi ve beceri kazandıktan sonra atamaları yapılmalıdır. Bunun yanında bu kurumların programlarında gerekli bazı değişiklikler yapılarak alanın gereksinimi olan nitelikli personelinin sürekli olarak yetişmesi sağlanmalıdır.

6. Zaman geçirmeden 1962-1968 yıllarında çıkarılan özel eğitime muhtaç çocuklar yönetmeliğinde kurulması önerilen ÖE Danışma Kurulu daha kapsamlı olarak yeniden kurulmalı ve aşağıdaki görevleri yapacak şekilde işlerlik kazandırılmalıdır. Bu Danışma Kurulunun görevleri kısaca :

a. Geri zekalı çocukların ilk seçim ve teşhislerinde yapılacak inceleme türlerini saptamak.

b. Bu incelemelerde Türkiye koşullarına uygun şekilde uygulanacak grup zekâ testleri, Bireysel Zekâ Ölçekleri (BZÖ), Sosyal Olgunluk Ölçekleri (SOÖ), Psiko Devimsel Yetenek Ölçekleri (PDYÖ) vb. inceleme araçları ile ölçeklerini seçmek, hazırlamak, geliştirmek, bastırmak ve uygulanacak biçimde tüm uygulamacıların gereksinimlerini karşılayacak önlemleri almak.

c. Bu incelemelerin kimler tarafından, nasıl, ne zaman, ne kadar aralıklarla yapılacağını belirlemek ve bir yönetmelikte saptamak.

d. Geri zekalı çocukların ilk seçim ve teşhisinde sorumluluk alacak çeşitli disiplinlere mensup uzman personelin mesleki nitelikleri,

nasıl ve nerelerden yetiştirilecekleri, atanması ve uygun istihdam önlemlerini içeren hususları bir yönetmelikle mevzuata bağlamak.

e. Bu konuda yeni gelişmeleri izlemek ve bunların uygulamaya yansımalarını sağlayacak değişiklikler yapmak.

f. Ülke çapında bu konuda yapılacak çalışmalarla, izlenecek yöntemlerde birlik sağlamak için kurumlar arası işbirliği yapacak önlemler almak.

g. Bu konuda yapılacak araştırmaları planlamak ve yaptırmak.

h. Temsilcileri aracılığı ile danışma kuruluna katılan kurumların bu konuda yapacağı çalışmaları saptamak ve sonuçlandırılması için tavsiyelerde bulunmak.

7. Ankara Rehberlik ve Araştırma Merkezini bu konuda yapılacak çalışmalarda kullanılacak, ölçeklerin, testlerin, envanterlerin, tekniklerin ve yöntemlerin geliştirilmesi, bu işleri yapacak çeşitli uzman personelin yeterli düzeyde yetiştirilmesi, ulusal ve uluslararası ilişkilerin ve işbirliğinin sağlanması ve yürütülmesi, bu konuda yapılacak araştırma ve geliştirme çalışmalarını düzenleyecek biçimde personel ve araçlarla donatarak bir enstitü haline getirmelidir. Tüm çalışmalar bu enstitü aracılığı ile yürütülmelidir.

8. Rehberlik ve araştırma merkezlerinde geri zekalı çocukların ilk seçim ve teşhisleri için yapılan çalışmalar bu konuda yeterli müfettişler tarafından denetlenmelidir.

9. Rehberlik ve araştırma merkezlerinde kalmak isteyen ve bu çalışmaları yapacak nitelikte bugün uzman olarak çalışan personel hizmet içi eğitimi aracılığı ile yeterli duruma getirilmelidir.

Bütün bunlara ek olarak eğitilebilir geri zekalı çocukların ilk seçim ve teşhislerinin yapılmasında izlenecek aşamalar ve bu aşamalar-daki yapılacak çalışmalar, uygulanacak ölçekler ve testleri şematize eden özet bir model taslağı hazırlanması ve verilmesi yararlı olacaktır.

Bu model mutlaka harfiyen uygulanması gereken ölçekleri içeren bir model olarak görülmemelidir. Ölçeklerin türü önemlidir. Onun yerini tutacak bölgesel bir ölçeğin uygulanması elbette daha yararlıdır. Ancak model uygulamacılara hangi aşamada ne tür ve ne kadar ölçeğe yer vereceğine ışık tutacak ve ne kadar yaptığını değerlendirmesine yardım edecektir. Şüphesiz bu konuda çaba harcayan arkadaşlarımıza daha iyi teşhis modellerinin geliştirilmesinde yardımcı olacaktır. Model yapılacak eleştirilere açık olup mükemmel bir model olduğu iddiasında değildir. Ancak modelin teşhis aşamalarında bir değişiklik yaparken çok uyanık olmak gerektiği hatırdan çıkarılmamalıdır.

EGZÇ.Ların İlk Seçim ve Teşhisinde İzlenecek Aşamalar ve Bu Aşamalarda Uygulanacak İşlem-Yöntem ve İncelemeler İçin TASLAK MODEL

1.	Gözlemlere dayalı öğretmen kanaatlarına göre yapılacak ilk aday seçimi			
II.	GZT'leri ile ilk seçim yapılması - en az iki tür GZT. (5-7 yaş TKT) (7-11 Yaş TKT) (Otis Alfa T.) vb.			
III.	Bireysel incelemeler			
	A.	B.	C.	D.
	Tıbbi İncelemeler	Psikolojik İnceleme	Sosyal İnceleme	Psiko-Devimsel İnceleme
	1. Görme	1. Yetenek ölçekleri	Vineland	Vineland
	2. İşitme	a. Goodenough (GİRÇÖ)	Sosyal	Lincoln
	3. Dahiliye	b. SBÖ	Olgunluk	Oseretsky
	4. İç salgı	c. WZÇÖ	Ölçeği	tipi Psiko
	5. Sinir sis.	d. Leiter İş Ö.	vb.	Devimsel
	6. Metabolizma	e. Peabody KHÖ		Yetenek
	7. Kromozom	f. Potretüs		ölçekleri
	8. Kalp	g. Col. Z.O.Ö.		vb.
	9. Aile - Sağlık geçmişi vd.	2. Kişilik ve Uyum Ölçekleri		
IV.	Vaka incelemesi(Çocuğun tüm gelişim geçmişi. Aile-ekonomik, bedensel, sosyal, zihinsel, duygusal, cinsel gelişim vb.)			
V.	Vaka toplantısı. Durum saptanması -ilkgeçici karar verilmesi			
VI.	İzleme işlemleri			
	A. Öğretmen Kanaatları	B. GZT	C. BZÖ	D. Başarı tesleri
				E. Uzman ve denetçi kontrolü
	KARAR			

ARAŞTIRMA SONUÇLARININ EĞİTİME UMULAN KATKILARI

Bu araştırma sonuçlarının eğitim alanına bazı katkılarda bulunacağı umulmaktadır. Bu hususlar şunlar olabilir.

1. EGZÇ'ların eğitimi ve öğretimine ilişkin görevleri bulunan her düzeyde ilgili ve yetkili kimselere EGZÇ'ların ilk seçim ve teşhislerinde Türkiye ve batı ülkelerinde uygulanan işlemler, ölçekler, araçlar ve yöntemler hakkında kıyaslamalı bilgi ve görüş kazandırabilir.

2. Türkiye'de bu konuda yapılan işlemlerin nicelik ve nitelik yönünün saptanmasında yardımcı olabilir.

3. İlgililere Türkiye'de RAM'lerinde GZÇ'ların ilk seçim ve teşhisleri için sahip olduğumuz testler, ölçekler vd. Ölçme araçları ile bunları uygulayan personelin durumu ve kaynakları hakkında gerçek bilgiler kazandırabilir. Bunlardan ne oranda, nasıl ve ne yönde yararlanıldığını ilgililerin anlamasına, görmesine yardım edebilir.

4. İlgililere EGZÇ'ların ilk seçim ve teşhislerinde izlenecek yollar ve aşamalar ile her aşamada yapılacak incelemeleri ve bu incelemelerde uygulanacak çeşitli ölçekler vd. araçlar hakkında çağdaş bilgi kazandırmaya ve yapılacak ilk seçim ve teşhis çalışmalarının buna uygun şekilde düzenlenmesine yardımcı olabilir.

5. RAM'leri vd. kurumlarda EGZÇ'ların ilk seçim ve teşhislerine ilişkin yapılan tüm çalışmalarda yakınlık ve hatta istenirse birlik sağlayabilir.

6. Bazı yeni ölçme ve değerlendirme araçlarının geliştirilmesi çalışmalarının başlatılmasına, başlanmış fakat bitirilmemiş olanların yeniden ele alınmasına yardımcı olabilir.

7. MEB müfettişleri ile ilköğretim müfettişlerinin denetimlerinde GZÇ'ların ilk seçim ve teşhislerine ilişkin çalışmaları değerlendirmelerinde bir dayanak olabilir.

8. Okullarında özel sınıf bulunan veya açılması düşünülen ilköğretim müdürlerinin bu sınıflara alınacak EGZÇ'ların ilk seçimleri ve teşhislerinde izlenecek yolları bilmelerine, ilk seçim ve teşhislerin nasıl yapılması gerektiğini öğrenmelerine ve yapılan işlemlerin bu esaslara uydurulmasına çaba harcamalarına yardımcı olabilir. Yüzeysel incelemelere karşı çıkabilir.

9. MEB'nda ilgililerin bu konuda hazırlayacakları yönetmeliklere ilk seçim ve teşhisle ilişkin açık hükümlerin konulmasına yardım edebilir.

10. Her düzeyde öğretmen yetiştiren okulların programlarında özel eğitim alanında genel teşhise ilişkin derslerin yer almasında program hazırlayıcılarına yardımcı olabilir.

11. Üniversitelerde bu alana ve kurumlara psikolog, psikometrist, sosyal araştırmacı, özel eğitimci ve rehberlik uzmanı yetiştiren fakültelerin ders programlarının bu konuda daha yeterli duruma gelmesinde katkıda bulunabilir.

12. Bu araştırma GZÇ'ların ilk seçim ve teşhislerinde olduğu kadar diğer normal ve üstün zekalı çocukların seçiminde ve çeşitli yönlerinin saptanmasında izlenecek aşamaları ve bu aşamalarda yapılacak incelemeleri, kullanılacak ölçekleri, testleri vd. araçları da saptamaktadır. Bu sonuçlarda bazı ufak değişiklikler yapılarak gereken hallerde bütün çocukların yetenek düzeylerinin ve durumlarının belirlenmesinde kullanılabilir.

13. Üniversiteler ve diğer ilgili kurumların bu alanda geliştireceği test, ölçek vd. araçların belirlenmesine yardım edebilir.

14. MEB yetkililerinin bu kurumlara atayacağı uzman ve uzman yardımcıları ile diğer personelin sahip olması gereken mesleki niteliklerini belirlemesine yardımcı ve dayanak olabilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. Adams, Jane L. An Education Curriculum for the Moderately Severely and Profoundly Mentally Handisapped Pupil Springfield-İllinois: Charles C. Thomas Publisher Company, 1977.
2. Binet, Alfred ve Th. Simon. Anormal Çocuklar. Çeviren: Sabri Esat Siyavuşgil. İstanbul: Devlet Basımevi, 1939.
3. Çağlar, Doğan. Geri Zekalı Çocuklar ve Eğitimi. Ankara: A. Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 1979.
4. ——— "Örgün Eğitimimizde Geri Zekalı Çocukların Teşhisi Konulu Bir Araştırma Üzerine", A. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi. 7, 1-4: 445-464, 1977.
5. ——— "Geri Zekalı Çocukların ve Gençlerin Sosyal Bütünleşmesi" A. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 9, 1: 427-444, 1977.
6. ——— Özel Eğitimde Eğitilebilir Geri Zekalı Çocukların Teşhis Sorunları Doçentlik Tezi - Ankara, 1978 (Çoğaltılmış).
7. Deutsch, Ron and Patricia. Some Retarded Children Are Not? Parent's Magazine. March, 1966: 92-97, Vanderbilt Avenue New York.
8. Eyman, Richard K., C. Edward Mayers and George Tarjan. (edited) Socio Behavioral Studies İn Mental Retardation. Papers in Honor of Harvey F. Dingman. AAMD, New Jersey: 1973.

9. Freeman, Frank S. Theory and Practice of Psychological Testing. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1962.
10. Grunewald, Karl M. D. The Mentally Retarded. In Swedish institute Nyköping, 1976.
11. Jutglar, Josep Jargue İ. Polycy Guidelines and Administration and personel Requirement for İmproved Social Integration of Mentally Retarded and Adolescents. New York : United Nations Report, 1977.
12. Kirk, Samuel a. and B. Weiner. Editors. Behavioral Research on Exceptional Children. Washington : CEC, 1963.
13. Kirk, D. Winifred. "A Tentative Screening Procedure for Selecting Bright and Slow Children in Kindergarten" Exceptional Children, Dec, 1966, p, 90-108.
14. Kvaraceüs, William C. "Geri Zekalı Çocuklar", MEB. na sunulan rapor, 1953.
15. Şemin, Refia. Zekanın Değerlendirilmesi. İstanbul : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1972. II. Baskı.
16. Terman, Lewis M. and Maud A. Merril. Measuring. Intelligence. London : George Horrace Company LTD - 1937.
17. ——— Stanford - Binet Intelligence Scale. 1972 Norms Edition. Boston : Houghton Mifflin Company, 1973.
18. "Early Identification of Handicapped Children Through a Frequency Sampling Technique." Exceptional Children, Aprli, 1977, p, 414-415.
19. MEB. V. Milli Eğitim Şurası. Geri, Normal ve Üstün Zekalı Çocukların Tanınması Hakkında Rapor. 5.2.1953., s, 167-175.
20. CEC (The Council fo Exceptional Children). The Administration of Programs for Educable Retarded Children in Small School Systems, Virginia, 1970.
21. Mansfield State Training School. Connecticut Proposal Experimental and Demonstration Vocational Training Project for the Mentally Retarded. Mansfield Depot : 1966.
22. The National Swedish Board. Curriculum for Special Schools for the Mentally Retarded. General Section. Stockholm, 1975, S, 104-106, 42 Stockholm.
23. MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü Özel Eğitim Şubesi İstatistikleri Ankara : 1977, (4.1.1977).
24. ——— Özel Eğitim Okul, Sınıf ve Kurumları Klavuzu. Ankara : 1971.
25. ——— Özel Eğitim Çalışma Grubu Raporu. Ankara : 1973.
26. İlköğretim Komitesi Raporu. Ankara : 1961.
27. ——— Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği. Ankara : 1962, 1968, 1975.
28. ——— Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Yönetmeliği. Ankara : 1960, 1969.
29. ——— Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Atama, Yer İeğiştirme ve Uzmanlık Yönetmeliği. Ankara : 1975.

30. Proceeding - Institute for Nurses on Mental Retardation. New Jersey State Department of Health. September, 1966.
31. Procedures and Services of Department of Psychological Service. Southbury Training School. Connecticut; 1967.
32. Southbury Training School. The Mentally Retarded. Southbury, Connecticut: 1966.
33. CEC (the Council for The Exceptional Children) Professional Standards for Personnell in the Education of Exceptional Children. National Education Association. 1201 sixteenth Street N. W. Washington D.C., 1968.
34. NSMCH. (National Society for Mentally Handicapped Children. Evidence to Warnock. Nov. 22.1973.